

Дніпровський центр соціальних досліджень

**ДІЯЛЬНІСТЬ
МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ
ЩОДО ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ:
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Дніпропетровськ

2011

Авторський колектив:

Є.І. Бородін, доктор історичних наук, доцент

І.В. Хохрякова, кандидат наук з державного управління

Ю.В. Борисова, кандидат соціологічних наук, доцент

Діяльність місцевих органів влади щодо підтримки молоді в Україні: шляхи вдосконалення / авт. кол.: Є. І. Бородін (кер.), І.В. Хохрякова, Ю.В. Борисова. – Д.: ДЦСД, 2011. – 44 с.

Перший номер видання громадської організації «Дніпровський центр соціальних досліджень» «Вісник НДО Дніпропетровщини» присвячений розгляду стану діяльності місцевих органів влади в молодіжній сфері.

У посібнику надається змістовна характеристика діяльності органів державної влади з питань молодіжної політики на місцях; висвітлено досвід практичної діяльності владних структур країн Європи з питань підтримки молоді на рівні регіону; розкрито деякі аспекти взаємодії місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та молодіжних громадських організацій в Україні.

Видання призначено для працівників структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, що займаються проблемами молоді, керівників молодіжних громадських організацій, науковців.

Видання підготовлено за підтримки Національного фонду демократії (США). Висловлені у ньому думки є авторськими і не обов'язково відображають погляди Національного фонду демократії.

© Бородін Є.І., 2011
© Хохрякова І.В., 2011
© Борисова Ю.В., 2011
© Дніпровський центр
соціальних досліджень, 2011

ЗМІСТ

Передмова	4
Державна молодіжна політика як специфічний напрям діяльності держави	5
Змістовна характеристика діяльності органів державної влади з питань молодіжної політики на місцях	12
Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на рівні регіону	21
Взаємодія місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та молодіжних громадських організацій в Україні	30
Висновки	40
Перелік використаних джерел та літератури	42

ПЕРЕДМОВА

Досвід реалізації державної політики у сфері соціального становлення та розвитку молоді в Україні дозволяє стверджувати про створення власної моделі молодіжної політики. З перших років незалежності України молодіжна політика була визнана пріоритетним напрямом діяльності держави. Але тенденції, які відбуваються сьогодні в молодіжному середовищі, вказують на необхідність підвищення ефективності діяльності органів державного управління, відповідальних за реалізацію молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях. Особливо це набуває актуальності в умовах сучасної адміністративної реформи та очікуваної реорганізації місцевих органів виконавчої влади з питань молодіжної політики.

Одним з основних завдань суспільства є визначення принципів формування сучасної молодіжної політики у контексті розвитку громадянського суспільства з метою перетворення молодіжної активності на дієву складову самоорганізації українського суспільства. Важливою складовою цього процесу є своєчасне налагодження співпраці місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування з молодіжними громадськими об'єднаннями. У цьому контексті пріоритетним завданням органів державної влади і органів місцевого самоврядування на сучасному етапі державотворення має стати залучення молодіжних об'єднань до розв'язання проблем місцевих громад, налагодження їх співпраці з органами державної влади і місцевого самоврядування, підготовка до роботи та забезпечення професійного зростання молоді в місцевих органах влади, її участі у виборчих процесах. Такий підхід дасть можливість сформувати стратегічну мету українського молодіжного руху, спрямовану на формування відповідального ставлення молоді до розбудови державності в Україні.

Запропонований методичний посібник розроблений з метою надання допомоги місцевим органам державної влади та органам місцевого самоврядування у здійсненні їх діяльності щодо сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, налагодження ефективної співпраці з молодіжними громадськими організаціями.

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Новітній період історії незалежної України позначився докорінними змінами в суспільно-політичному та соціально-економічному бутті українського народу, що суттєво вплинуло на долю нового покоління громадян. Сьогодні все глибше суспільство усвідомлює, що молоді доведеться не тільки визначати майбутнє країн впродовж найближчих десятиліть. Молоді генерація вже активно впливає на хід найважливіших подій у різних сферах життєдіяльності держави та суспільства.

Початок формування державної молодіжної політики в Україні було зроблено з першими кроками державного будівництва новітнього періоду незалежності. Відповідно до сутнісних характеристик нової держави ця політика розвивалася в умовах розбудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. З першим вітчизняним молодіжним законодавчим актом ще у 1992 р. було закріплено статус державної молодіжної політики, яким визначалося, що вона є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави і здійснюється з урахуванням можливостей України, її економічного, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. державна молодіжна політика стала важливим та особливим напрямом діяльності владних інститутів щодо розв'язання молодіжних проблем. В Україні вже накопичено власний історичний досвід підтримки молодих громадян, створена власна національна модель ювенальної політики, визначений механізм її реалізації. Своєрідність державної молодіжної політики в Україні полягає в тому, що під час її розроблення враховувалися як специфіка національної молодіжної когорти й особливості трансформаційного періоду, так і надбання радянської та світової в зазначеній сфері. Від напрямку її подальшої модернізації залежить відповідь на питання, якою буде молодь, тобто - якою буде країна.

Можна говорити, що сучасна державна молодіжна політика започаткована з моменту прийняття Декларації "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (15 грудня 1992 р.) та Закону "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" (5 лютого 1993 р.), в яких визначалися мета, завдання, напрями та принципи державної діяльності у цій сфері. Ці документи стали основою для подальшого розвитку практичної діяльності органів державної влади і управління, яка спрямовується на сприяння повноцінному розвитку молодих громадян України.

Першим поняттям державного регулювання молодіжної сфери, яке було закріплено на законодавчому рівні стало державна молодіжна політика, що тлумачиться як системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого

самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

До головних завдань державної молодіжної політики належать:

- вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, діяльності молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді;
- допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, широкое залучення молоді до активної участі у національно-культурному відродженні українського народу, формуванні його свідомості, розвитку традицій та національно-етичних особливостей;
- залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України;
- надання державою кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, духовному і фізичному розвитку, професійній підготовці;
- координація зусиль всіх організацій та соціальних інститутів, що працюють з молоддю.

Основними принципами державної молодіжної політики є :

- повага до поглядів молоді та її переконань;
- залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні і реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі і молоді зокрема;
- правовий та соціальний захист молодих громадян з метою створення необхідних стартових можливостей для їх повноцінного соціального становлення та розвитку;
- сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

За напрямками державна молодіжна політика в Україні поділяється на:

- розвиток і захист інтелектуального потенціалу молоді, поліпшення умов і створення гарантії для здобуття молоддю освіти, спеціальної професійної підготовки та перепідготовки;
- забезпечення зайнятості молоді, її правового захисту з урахуванням економічних інтересів, професійних і соціальних можливостей суспільства;
- створення умов для оволодіння духовними і культурними цінностями українського народу для безпосередньої участі молоді у їх відродженні і розвитку, охороні та відтворенні навколишнього природного середовища;
- формування у молоді почуття національної гордості, патріотизму, готовності захищати суверенітет України;

-
- охорона здоров'я молоді, формування у неї глибокої потреби у духовному і фізичному розвитку, вжиття інших заходів, які б забезпечували здоровий генофонд народу України.

У якості основних принципів соціального становлення та розвитку молоді в Україні визначено:

- повагу до загальнолюдських цінностей, прав людини і народів, історичних, культурних, національних особливостей України, її природи;
- безпосередню участь молоді у формуванні та реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі та молоді зокрема;
- врахування потреб молоді, співвіднесення їх реалізації з економічними можливостями держави;
- доступність для кожного молодого громадянина соціальних послуг і рівність правових гарантій;
- відповідальність держави за створення умов щодо саморозвитку і самореалізації молоді;
- єдність зусиль держави, всіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств, установ, організацій та громадян у справі соціального становлення та розвитку молоді;
- відповідальність кожного молодого громадянина перед суспільством і державою за додержання Конституції України, законодавства України .

Реалізація державної молодіжної політики здійснюється на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Суб'єкти даної політики представлені двома основними групами: державні та недержавні. До першої групи передусім належать органи державної влади, державні установи, організації та ін., які відповідальні або беруть участь у реалізації даної політики. Основними представниками другої групи є молодь, молодіжні громадські організації, інші громадські організації тощо.

Згідно з законодавством молодь – це громадяни України віком від 14 до 35 років. На сучасному етапі розвитку молодіжної політики в Україні в рамках її наближення до європейських та світових стандартів все частіш висловлюються пропозиції щодо скорочення верхньої вікової межі молоді з 35 років до 24. Адже відповідно до сучасних міжнародних уніфікованих класифікацій віку (зокрема ООН) межі молодіжного віку складають від 15 до 24 років. Особливістю молоді є те, що вона виступає як об'єктом, так і суб'єктом політики й управління. У якості об'єкта вона виступає у процесі здійснення державного впливу на створення умов для її соціального становлення та розвитку молоді, у ролі суб'єкта молодь виступає, коли бере активну участь у процесі створення сприятливих умов для її життєдіяльності. Стосовно молоді як суб'єкта державної молодіжної політики слід відзначити, що вітчизняна практика її реалізації дозволяє виділити окремі категорії молоді, на які вона орієнтована. Так, аналіз заходів державної молодіжної політики дає змогу зробити висновок, що ця політика спрямована головним чином на підтримку соціально незахищених категорій молоді (сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, молодь з особливими потребами тощо), сільської молоді, учнівської та

студентської, талановитої молоді, молоді, яка є учасником молодіжних громадських організацій.

Вітчизняна модель державної молодіжної політики характеризується сильною позицією держави, яка виступає гарантом сприяння молодому поколінню та бере на себе значне коло соціальних зобов'язань по відношенню до молодих громадян у сфері освіти, праці, охорони здоров'я, сприяння підприємництву, підвищення рівня життя, забезпечення житлом тощо. Це дозволяє говорити про значний рівень соціального навантаження вітчизняної державної молодіжної політики. До наочних здобутків молодіжної політики, якими можуть скористатися молоді громадяни, належать отримані ними молодіжні кредити, гранти, премії, стипендії, соціальні, освітні та інформаційні послуги, фінансова, організаційна та правова допомога для молодіжних організацій тощо.

Складовими механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні є:

I. Прийняття законодавчих актів, рішень державних органів. У документах парламенту, глави держави, уряду, центральних органів виконавчої влади, Конституційного суду України 1991–2010 рр. вдалося сформувати загальну модель ювенальної політики України. На сьогоднішній день в Україні створено потужне розгалужене молодіжне законодавство, яке охоплює всі аспекти суспільних відносин, учасниками яких є молодь. Зокрема, законодавчу базу державної молодіжної політики було закладено та розвинуто у Декларації „Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні”, Законах України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, „Про молодіжні та дитячі громадські організації”, „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, „Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки”, „Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю” тощо.

II. Проведення у Верховній Раді України щорічних слухань про становище молоді та підготовки доповіді з цього питання Верховній Раді України, Президенту України. За весь період незалежності України було проведено сім парламентських слухань щодо становища молоді в Україні: парламентські слухання „Про становище молоді в Україні” (7 грудня 1995 р.), „Парламентські слухання з питань практичної діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо реалізації законодавства у сфері молодіжної політики” (21 червня 1999 р.), „Соціальне становлення молоді як один із головних чинників підвищення добробуту народу” (14 червня 2000 р.), „Нове покоління незалежної України (1991 – 2001 роки)” (27 листопада 2002 р.), „Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи” (26 листопада 2003 р.), „Сільська молодь: стан, проблеми та шляхи їх вирішення” (23 листопада 2005 р.), „Стан і перспективи розвитку молодіжного житлового будівництва в Україні” (15 березня 2006 р.), „Про становище молоді в Україні (щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді

у 2001 – 2006 роках)” (20 грудня 2006 р.); “Молодь за здоровий спосіб життя” (3 листопада 2010 р.).

Щорічні доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України мали такі назви: “Про становище молоді в Україні” (за підсумками 1995, 1997, 1998, 1999 рр.), “Інтеграція молоді в сучасні економічні відносини” (за підсумками 2000 р.), “Нове покоління незалежної України (1991 – 2001 роки)” (за підсумками 2001 р.), “Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи” (за підсумками 2002 р.), “Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх вирішення” (за підсумками 2003 р.), “Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх вирішення” (за підсумками 2004 р.), “Молодь України на ринку праці” (за підсумками 2006 року), “Студентська молодь України: сучасний вимір” (за підсумками 2008 року).

III. Діяльність в органах державної влади та управління всіх рівнів структурних підрозділів, що займаються проблемами молоді. В Україні побудовано вертикаль органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію державної молодіжної політики, яка на сьогодні представлена Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, який є центральним органом виконавчої влади у цій сфері, та мережею управлінь, відділів у справах сім’ї та молоді як структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій.

IV. Створення соціальних служб для молоді та підготовки соціальних працівників. У державі функціонує розгалужена мережа центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, керівництво ними здійснюється Державною службою для сім’ї, дітей та молоді, яка знаходиться у підпорядкуванні центрального органу виконавчої влади з питань молодіжної політики. На сьогодні кількісний склад центрів розподілився таким чином: республіканський (Автономна Республіка Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські – 27, районні – 479, міські – 168, районні у містах – 40, селищні – 42, сільські – 467 одиниць.

V. Розробка та реалізація цільових комплексних молодіжних програм. В Україні сформувався конкретний підхід до створення урядових молодіжних цільових програм, в основу якого покладено принцип визначення конкретних пріоритетів. Протягом сучасного періоду державної молодіжної політики такими документами були: “Цільова державна програма зайнятості молоді на 1994 – 1995 роки”, “Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні (“Молодь України”)", “Заходи щодо реалізації державної молодіжної політики”, які стали програмою першочергових дій у сфері соціального становлення та розвитку молоді на 1999 – 2000 рр., “Національна програму патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства”, “Заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім’ї”, “Програма сприяння соціальному становленню та адаптації кримськотатарської молоді на 2002 – 2005 роки”, “Державна програма підтримки молодіжного підприємництва на 2002 – 2005 роки”, “Державна програма забезпечення молоді житлом на 2002 – 2012 роки”, “Програму підготовки та залучення

молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання”, “Концепція Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006 – 2010 роки”, “Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004 – 2008 роки”, Концепція Державної програми “Студентський та учнівський гуртожиток” на 2007 – 2010 рр, Державна цільова соціальна програма “Молодь України” на 2009 – 2015 роки.

VI. Виділення у державному та місцевих бюджетах цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики, залучення матеріальних і фінансових ресурсів підприємств, установ і організацій, об’єднань громадян, заінтересованих у роботі з молоддю. У роки незалежності в державному та місцевому бюджетах окремим рядком стали виділятися кошти на реалізацію молодіжних програм і заходів центральних і місцевих органів виконавчої влади, молодіжних громадських організацій. Завдяки бюджетному фінансуванню молодіжних програм молоді громадяни отримали можливість скористатися пільговими житловими та освітніми кредитами. Найбільш активні їх представники стали володарями грантів Президента України (для обдарованої молоді, для випускників професійно-технічних навчальних закладів), лауреатами премій Кабінету Міністрів України (за внесок молоді у розбудову держави) та Верховної Ради України (за внесок молоді в розвиток парламентаризму й місцевого самоврядування). Молодим вченим та митцям присуджувалися спеціальні гранти, президентські та урядові стипендії.

VII. Утворення спеціальних фондів. Намагаючись реалізувати вимоги Декларації “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” в частині щодо створення молодіжних фондів як складової механізму формування та реалізації ювенальної політики, виконавча влада здійснила декілька спроб у цьому напрямі. 12 жовтня 1991 р. Кабінет Міністрів України з метою фінансування державних програм соціального захисту молодих громадян створив Фонд соціальної адаптації молоді України. Проте через чотири роки зазначена структура ліквідувалася без відповідного узагальнення досвіду її діяльності та створення правонаступника. Залишився існувати на папері й Державний фонд сприяння соціальному становленню та розвитку молоді (рішення про створення якого уряд прийняв 1 жовтня 1993 р., а про ліквідацію – 28 липня 2004 р.).

Крім того, забезпечення ефективного функціонування механізму формування та реалізації державної молодіжної політики передбачає:

- 1) вивчення становища молоді та прогнозування розвитку тенденцій у молодіжному середовищі;
- 2) визначення цілей та пріоритетів здійснення державної молодіжної політики;
- 3) планування відповідних заходів;
- 3) повноцінне функціонування системи підготовки та перепідготовки кадрів для роботи з молоддю;

---

4) створення контролю та періодичної звітності (слухань) про хід реалізації державної молодіжної політики на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівні;

5) створення ефективної системи інформування молоді;

6) лобювання процесу вирішення молодіжних проблем у органах державної влади на всіх рівнях.

Деякі дослідники молодіжних проблем бачать механізм реалізації молодіжної політики як систему соціальних інституцій, діяльність яких стосується молоді. Інші вважають, що в цілому його можна уявити як процес проектування управлінської діяльності на молодіжну сферу. Що стосується, здійснення молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях, то вважаємо за необхідне навести думку одного з найвідоміших дослідників проблематики державної молодіжної політики М.Ф.Головатого, який справедливо наголошує, що основними складовими розробки та практичного здійснення даної політики на регіональному, місцевому рівнях повинні бути: постійна комісія у справах молоді у представницькому органі влади; управління (комітети, відділи) у виконавчих органах влади; соціальні служби для молоді (громадські, державні); філії всеукраїнських установ, закладів по вивченню проблем молоді та підготовці соціальних працівників; фонди (чи їх філії) сприяння реалізації молодіжної політики.

У свою чергу, як відмічає інший відомий фахівець з питань регіональної молодіжної політики М.П. Перепелиця, при моделюванні механізму реалізації державної молодіжної політики слід виходити з того, що він, як і сама державна молодіжна політика, є надзвичайно мінливим у часі явищем, а також брати до уваги чинники, що впливають на ефективність здійснення державної молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях. Найважливіші з них:

- державна молодіжна політика – спрямовуючий стрижень молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях;
- чинники, що мають специфічний вплив на здійснення державної молодіжної політики в регіоні: демографічна ситуація в регіоні; регіональні традиції (релігійні та традиції духовного життя регіону; політичні; співпраці органів державної влади з молоддю; молодіжного руху; культурні, побутові тощо); структура народного господарства та фінансово-економічне становище регіону;
- фінансово-організаційні чинники: створення та діяльність органів державної влади з реалізації державної молодіжної політики; суб'єктивний фактор: увага до проблем молоді керівництва регіонів; кадри; створення молодіжної інфраструктури; фінансове та матеріальне забезпечення регіональної, місцевої державної молодіжної політики;
- активність молоді: діяльність молодіжних організацій; участь молоді у здійсненні молодіжної політики громадськими об'єднаннями та політичними партіями;
- розвиток системи інформування молоді;
- наукове забезпечення регіональної, місцевої державної молодіжної політики.

Отже, механізм реалізації державної молодіжної політики має враховувати загальнодержавні, національні інтереси та інтереси розвитку регіону з його соціально-економічними, демографічними специфічними характеристиками. Також, важливим є висновок, що умовою успішності та результативності державного сприяння соціальному становленню та розвитку молоді є забезпечення узгодженості загальнодержавних інтересів з інтересами особистості. До того ж окремий аспект цього питання становить проблема узгодженості інтересів молоді як соціально-демографічної групи населення з інтересами суспільства у цілому.

ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ПИТАНЬ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЯХ

Важливим досягненням у формуванні та реалізації державної молодіжної політики в Україні стало створення і діяльність в органах державної влади й управління всіх рівнів структурних підрозділів, що займаються проблемами молоді. Цілком зрозуміло, що в першу чергу йдеться про центральний орган виконавчої влади у сфері соціального становлення та розвитку молоді. У межах адміністративної реформи Президента України 9 грудня 2010 р. згідно з указом № 1085/2010 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" було створене об'єднане Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, яке стало правонаступником Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Тобто на сучасному етапі розвитку державної молодіжної політики у контексті останньої реорганізації молодіжного відомства йде процес вироблення нових напрямів роботи і завдань на загальнодержавному рівні. Також як наслідок очікується реорганізація структурних підрозділів з питань молоді на регіональному та місцевому рівнях. На сьогодні на вирішення питань соціального становлення і розвитку молоді на регіональному та місцевому рівнях направлена діяльність управлінь (комітетів, відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту. Ця структурна одиниця виділена у складі обласних державних адміністрацій відповідно до рекомендаційного переліку управлінь, відділів та інших підрозділів облдержадміністрацій, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій" (1 серпня 2007 р.).

Звернемо особливу увагу, що відповідно до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" (9 квітня 1999 р.) питання молодіжної політики є одним із питань, які належать до відання МДА. Причому воно включено до блоку, в якому знаходяться питання науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок. Слід зауважити, що до повноважень МДА безпосередньо у галузі молодіжної політики належать реалізація державної політики в даній сфері та сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, фондів, асоціацій, жіночих, молодіжних, дитячих та інших громадських організацій. Проте цей перелік не є повним, оскільки соціальне становлення молоді включає й сфери освіти та науки, культури, зайнятості, охорони здоров'я, фізичної культури й спорту тощо. Тому повноваження МДА у згаданих сферах стосуються, зокрема, молодих громадян.

У сферах науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок місцеві органи виконавчої влади мають право:

- сприяти розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості

продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечувати охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створювати територіальні інноваційні центри і технопарки;

- виконувати програми щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти, здійснювати загальне керівництво закладами науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення;
- вживати заходів щодо збереження мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та розробляти прогнози її розвитку, враховувати їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;
- вживати заходів щодо запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям, епізоотіям та їх ліквідації;
- організовувати роботу медичних закладів з надання допомоги населенню, надавати у межах повноважень встановлені пільги і допомогу, пов'язані з охороною материнства і дитинства, поліпшенням умов життя багатодітних сімей тощо.

На сьогодні в Україні створено розгалужену мережу управлінь та відділів обласних і місцевих державних адміністрацій, які займаються питаннями молоді, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інших спеціалізованих молодіжних структур, що підпорядковуються вищезазначеним органам. Проте сучасний стан державної молодіжної політики вказує на необхідність перегляду організаційної структури органів державного управління, відповідальних за даний напрям.

Для більш наочного сприйняття мережі органів державного управління, відповідальних за реалізацію державної молодіжної політики, в регіонах України нами було узагальнено інформацію та викладено її у **таблиці 2.1**. Таким чином, можна зазначити, що в Україні відповідно до адміністративно-територіального поділу станом на 1 грудня 2010 р. функціонували: Міністерство по справах молоді, сім'ї і гендерної політики Автономної республіки Крим (1), Головне управління з питань туризму, сім'ї, молоді та спорту (1), Управління у справах сім'ї, молоді та спорту (9), Управління у справах сім'ї та молоді (10), Управління у справах молоді та спорту (2), відділ у справах сім'ї та молоді (1), відділ з питань молоді та сім'ї (1), а також Головне управління у справах сім'ї та молоді Київської міської державної адміністрації та відділ у справах молоді та спорту Севастопольської міської державної адміністрації.

На наш погляд, у процесі вироблення основних завдань, повноважень і форм діяльності очікуваних новостворених структурних підрозділів важливо звернути увагу на відповідні завдання, які ставилися перед відповідними структурами у різні періоди їх існування та були відображені у типових положеннях про дані підрозділи. Адже центральний орган виконавчої влади з питань соціального становлення та розвитку молоді та

Мережа органів державного управління,

Таблиця 2.1

Назва спеціалізованої молодіжної структури	області України		Всього
	Чернігівська		1
	Чернівецька	+	
	Черкаська	+	9
	Хмельницька	+	
	Херсонська	+	
	Харківська		10
	Тернопільська	+	
	Сумська		
	Рівненська		2
	Полтавська		
	Одеська	+	
	Миколаївська	+	
	Львівська	+	
	Луганська		1
	Кіровоградська	+	
	Київська	+	
	Івано-Франківська	+	
	Запорізька	+	
	Закарпатська		
	Житомирська	+	
	Донецька	+	
	Дніпропетровська	+	
	Волинська	+	
	Вінницька	+	1
	Головне управління з питань туризму сім'ї,		
	сім'ї та молоді у справах сім'ї,		
	Управління молоді у справах сім'ї та		
	Управління молоді у справах сім'ї та		
	Відділ молоді у справах сім'ї та		
	Відділ молоді у справах сім'ї та		

відповідальних за реалізацію державної молодіжної політики в регіонах України*станом на 1 грудня 2010 р*

з/п№	
1	
2	
3	
4	
5	
6	

вне управління у справах сім'ї та молоді Київської міської державної адміністрації, м. Севастополі – відділ у справах молоді та спорту Севастопольської міської державної адміністрації.

підпорядковані йому структурні підрозділи за період незалежності України зазнали дев'ять реорганізацій¹, що й викликало відповідно до нових пріоритетів у їх діяльності зміну завдань і напрямів роботи.

У період з 1991 до 1999 рр. під час розробки положень на місцевому рівні органи виконавчої влади керувалися документами про відповідне молодіжне відомство, оскільки на законодавчому рівні не були затверджені типові положення про відповідні регіональні структури. З 1999 по 2010 рр. Кабінет Міністрів України видав низку постанов про затвердження типових положень, а саме:

1. Про затвердження типових положень про управління з питань молоді, спорту та туризму обласної, Севастопольської міської державної адміністрації і відділ з питань молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2000 р. № 1879.
2. Про затвердження типових положень про управління та відділи у справах сім'ї та молоді: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 1999 р. № 2138.
3. Про затвердження типових положень про управління у справах сім'ї та молоді обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, про відділ у справах сім'ї, молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 245.
4. Про затвердження типових положень про управління у справах сім'ї, молоді та спорту обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, про відділ у справах сім'ї, молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. № 78.

Аналіз наведених вище документів дозволяє виокремити низку змін у завданнях і відповідно напрямках і формах роботи управлінь з питань молодіжної політики, які стосуються саме реалізації даного напрямку їх діяльності на відповідному рівні. Зокрема, перш за все відзначимо скорочення кількості завдань управлінь, спрямованих на сприяння соціальному становленню та розвитку молоді: з 1999 р. їх було 6, з 2003 – 5, з 2006 р. – 4. Поступово із типових положень про структурні підрозділи зникають дуже важливі, на наш погляд, норми стосовно розробки і реалізації разом з відповідними структурними підрозділами

1

Державний комітет УРСР у справах молоді, фізичної культури та спорту (вересень 1990 – травень 1991 рр.), Міністерство у справах молоді та спорту (травень 1991 – липень 1996 рр.), Міністерство у справах сім'ї та молоді (липень 1996 – березень 1999 рр.), Державний комітет України у справах сім'ї та молоді (березень – грудень 1999 рр.), Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України (грудень 1999 – листопад 2001 рр.), Державний комітет України у справах сім'ї та молоді (листопад 2001 – лютий 2004 рр.), Міністерство України у справах сім'ї, дітей та молоді (лютий 2004 – серпень 2005 рр.), Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту (серпень 2005 – грудень 2010 рр.), Міністерство освіти і науки, молоді та спорту (грудень 2010 р. – наш час).

місцевих держадміністрацій, громадянами, об'єднаннями громадян заходів щодо поліпшення становища молоді. В типових положеннях 2003 р. і 2006 р. діяльність управлінь обмежується виконанням програм і здійсненням заходів, спрямованих на соціальний і правовий захист молодих громадян.

В останньому типовому положенні також зник пункт щодо координації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок і сім'ї, що також, на нашу думку, також негативно відобразилось на діяльності сучасних структурних підрозділів з питань молодіжної політики. До позитивних моментів у змінах завдань управлінь з питань соціального становлення і розвитку молоді можна віднести появу завдання щодо сприяння молодіжним, дитячим та іншим громадським організаціям у проведенні ними роботи з питань сім'ї, дітей, молоді.

Що стосується форм і напрямів роботи місцевих органів виконавчої влади у сфері молодіжної політики, треба зазначити, що тут також спостерігається низка як позитивних, так і негативних тенденцій. Зокрема, в останньому типовому положенні про дані структури з'явилися важливі нововведення стосовно сприяння управлінням розв'язанню житлово-побутових проблем, проблем зайнятості й підприємницької діяльності молоді, проведення заходів щодо утвердження здорового способу життя у молодіжному середовищі, а також щодо сприяння в межах своїх повноважень виконанню програм (проектів) розроблених молодіжними, дитячими та іншими громадськими організаціями. Хоча разом з тим у формулюванні першого напрямку діяльності управлінь (у порівнянні з документом 2003 року) зникла норма про участь об'єднань громадян у підготовці пропозицій до проектів державних цільових, галузевих та регіональних програм поліпшення становища сім'ї, дітей і молоді, відпочинку та дозвілля дітей і молоді. Новим також є напрям стосовно протидії торгівлі людьми і наданню реабілітаційних послуг постраждалим від цього явища.

Поруч з цим порівняно з документами 1999 р., 2000 р. і 2003 р. останнє положення 2006 р. не містить низки важливих норм, що, на нашу думку, значно знижує ефективність роботи сучасних управлінь. Маються на увазі пункти стосовно сприяння в установленому порядку фінансовій підтримці програм (проектів) дитячих, молодіжних, жіночих, інших громадських організацій та благодійних фондів, суспільно корисних ініціатив щодо соціальної допомоги найменш захищеним сім'ям з дітьми, жінкам та молоді; здійснення контролю за реалізацією молодіжної політики в регіоні, забезпечення контролю за дотриманням ювенального законодавства підприємствами та сприяння створенню цільових благодійних фондів з підтримки молодіжних ініціатив.

Таким чином, узагальнюючи вищенаведене, заважимо, що численні реорганізації центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань молодіжної політики негативно впливали на результативність як їх роботи, призводили до втрати кваліфікованих кадрів, повертали питання про молодіжний підрозділ відомства й управлінь до нульової точки. Окремо

наголосимо, що з самого початку існування цих структур спостерігається тенденція до розгляду молодіжної політики в комплексі з питаннями сім'ї, жінок і дітей. На сучасному етапі ситуація погіршилася у зв'язку зі зміщенням акцентів діяльності управлінь з даної сфери на спортивний напрям. Усі ці фактори значним чином впливають на результативність діяльності місцевих органів виконавчої влади у молодіжній сфері, що й визначає необхідність проведення термінових заходів щодо удосконалення реалізації державної молодіжної політики на місцевому рівні.

В умовах нинішньої адміністративної реформи можливо два варіанти реформування місцевих органів виконавчої влади з питань молодіжної політики: створення одного об'єднаного структурного підрозділу з питань освіти і науки, молоді та спорту за аналогом центрального органу виконавчої влади або створення двох управлінь: одного - з питань освіти і науки, іншого - з питань молоді та спорту. На нашу думку, доцільним є створення двох структурних підрозділів. Тим більше, що подібна практика склалася історично - при попередньому Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту на місцях існували управління (відділи) з питань сім'ї та молоді, управління з питань фізичної культури і спорту, служби у справах неповнолітніх. У разі ж створення об'єднаного структурного підрозділу з питань освіти і науки, молоді та спорту в межах його структури повинен функціонувати потужний відділ з питань сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, діяльність якого б не нівелювалася іншими напрямками.

У контексті упорядкування системи та структури місцевих органів виконавчої влади з питань молодіжної політики під час розробки завдань та напрямів роботи новостворених структур, на наш погляд варто врахувати ряд важливих моментів. Як видно з вищепроведеного аналізу типових положень структурних підрозділів з питань молодіжної політики, в Україні склалася певна традиція щодо набору завдань даних структур, який виглядає наступним чином:

- забезпечення на відповідній території реалізації державної політики у даній сфері;
- здійснення заходів, спрямованих на забезпечення соціального та правового захисту молоді, рівних прав і можливостей для участі жінок та чоловіків у політичному, економічному і культурному житті, сприяння соціальному становленню та розвитку молоді;
- сприяння молодіжним та іншим громадським організаціям у проведенні ними роботи з питань молоді;
- сприяння міжнародному співробітництву з питань молоді.

Вважаємо за доцільне у типовому положенні про новостворені структури до перерахованих традиційних пунктів варто додати норму щодо координації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики стосовно молоді. Завдання щодо виконання соціальних програм пропонуємо викласти у такій редакції: "розробка і реалізація разом з відповідними структурними підрозділами місцевих держадміністрацій, молоддю, молодіжними громадськими організаціями програм щодо поліпшення

становища молоді". У цьому контексті з метою більш активного залучення до розв'язання проблем молоді агентів неурядового сектору необхідне уточнення переліку повноважень, які могли б бути делеговані молодіжним та іншим громадським організаціям, адже ж одним з механізмів реалізації соціальної політики на місцях, у т.ч. й щодо молоді, є запровадження системи тристороннього партнерства, залучення до реалізації соціальних програм об'єднань громадян, політичних партій та інших неурядових структур. З цією метою в текст типового положення необхідно включити норму щодо сприяння в установленому порядку фінансовій підтримці програм (проектів) дитячих, молодіжних, жіночих, інших громадських організацій та благодійних фондів, суспільно корисних ініціатив щодо соціальної допомоги найменш захищеним сім'ям з дітьми, жінкам та молоді.

Крім цього, необхідне розширення завдань молодіжних органів у питанні підтримки творчих ініціатив молоді (у типовому положенні сприяння гарантується виключено талановитій та обдарованій молоді) та неформального молодіжного руху взагалі, для чого доцільно ознайомитися з європейським, перш за все, скандинавським досвідом подібної роботи, визнання у відповідності до рекомендацій європейських документів з питань молоді (зокрема, Білої книги) неформальної діяльності молоді одним з видів її освіти.

Свого уточнення у тексті типового положення вимагають межі компетенції управлінь у питаннях створення чи / та координації діяльності деяких спеціалізованих установ (дитячі будинки, реабілітаційні центри для осіб, що постраждали від торгівлі людьми і т.д.). Окрему увагу під час складання тексту типового положення про місцеві органи виконавчої влади з питань молодіжної політики необхідно приділити приведенню повноважень молодіжних управлінь у відповідність до основних завдань, окреслених у базових нормативно-правових актах з питань молоді, зокрема, у таких питаннях, як заохочення громадської активності молоді, її залучення до державної служби, а також деталізація у регіональних та місцевих положеннях завдань з формування правової культури дітей та молоді.

Окрім уніфікації і конкретизації завдань і напрямів діяльності місцевих органів виконавчої влади з питань державної молодіжної політики, підвищення ефективності їх діяльності органів вимагає вжиття низки заходів, спрямованих на зміцнення їх матеріально-технічної бази, кадрового, інформаційного, фінансового, науково-методичного забезпечення. Очевидно те, що в сучасних умовах ресурс державного та місцевих бюджетів, які складають базис для всіх потрібних зрушень, суттєво обмежений. Без збільшення видатків на молодіжні програми неможливо збільшити масштаби їх реалізації. Без підвищення рівні заробітної плати неможливо залучити до роботи в управліннях з питань молодіжної політики обласних адміністрацій висококваліфікованих працівників. Цей ряд можна продовжити. Проте нині можливо досягти позитивних зрушень за рахунок повного використання вже наявних можливостей, певних дій на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Перш за все необхідне впровадження чітких критеріїв визначення чисельності штату регіональних молодіжних управлінь / відділів (наприклад, в залежності від чисельності населення регіону віком від 14 до 35 років) та кількості керівних посад в управліннях з метою додержання такого закону управління, як відповідність його механізму рівню складності керованого об'єкта.

Важливим напрямом удосконалення реалізації державної молодіжної політики на місцях також є обмін досвідом. Міністерству освіти та науки, молоді та спорту України необхідно сприяти розширенню обміну досвідом між регіонами шляхом видання публікацій, у яких висвітлюються інноваційні форми і методи діяльності органів державного управління з питань молодіжної політики в регіонах, та проведення візних семінарів.

Необхідно зазначити, що створення при місцевих органах виконавчої влади консультативно-дорадчих органів таких, як координаційна рада з питань державної молодіжної політики, громадська рада з питань молодіжної політики, студентська рада дозволить приймати оперативні рішення щодо покращення молодіжної роботи в області, місті, районі. Окрім вищезазначених структур на покращення стану молодіжного середовища впливає діяльність спеціалізованих молодіжних структур. На наш погляд, на місцях повинні функціонувати спеціалізовані структури, які можуть надати допомогу молодим громадянам у вирішенні їх нагальні проблем щодо зайнятості та реалізації підприємницьких ініціатив, подолання негативних проявів (наркоманія, алкоголізм, ВІЛ-інфекції тощо), соціальної адаптації молоді з функціональними обмеженнями та ін.

Ураховуючи складність розв'язання проблем стосовно створення й фінансування молодіжних установ, закладів та організацій як державних установ відповідно до затверджених урядом типових положень, необхідно використати можливості місцевого самоврядування. Саме обласні та міські ради можуть створювати молодіжні центри праці, соціальні гуртожитки, бізнес-центри, бізнес-інкубатори та інші структури для молоді у вигляді комунальних закладів. Такий підхід дозволить виділити кошти з обласного і міського бюджетів на заробітну плату працівників, утримання приміщень, придбання транспорту, оргтехніки, проведення заходів тощо.

На наш погляд, потребує запровадження на обласному рівні моніторингу діяльності районних та міських органів влади з розв'язання молодіжних проблем. У якості критеріїв можна виділити підходи до фінансування молодіжних програм, забезпечення умов діяльності структурних підрозділів з питань молодіжної політики, розвиток мережі закладів, установ та організацій для молоді, підтримка молодіжних організацій.

З метою активізації діяльності органів державного управління на регіональному і місцевому рівнях у напрямі підтримки талановитої та обдарованої молоді потрібно перенести на регіональний рівень увесь спектр премій, грантів та стипендій для молоді, який існує на загальнодержавному рівні. Тобто мова йде про те, щоб у кожному регіоні за поданням обласної державної адміністрації обласні ради мають запровадити такі відзнаки:

- стипендії імені Тараса Шевченка учням загальноосвітніх навчальних закладів;

-
- стипендії обласної ради для найбільш обдарованих студентів;
  - стипендії обласної ради для учасників і призерів міжнародних учнівських олімпіад з базових навчальних предметів;
  - стипендії обласної ради для призерів і учасників всеукраїнських конкурсів фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів;
  - стипендії обласної ради для видатних спортсменів з олімпійських видів спорту, для талановитих перспективних спортсменів України;
  - іменні стипендії обласної ради для студентів вищих навчальних закладів різних галузей (академічні стипендії імені М. О. Посмітного (сільське господарство), академічні стипендії імені В. М. Чорновола (журналістика), стипендії імені генерала армії України В. О. Губенка та імені П. С. Нахімова, стипендії імені Героїв Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. (військові навчальні заклади) стипендії імені М. Грушевського та М. Драгоманова (історія та культурологія), Б. Грінченка, О. Потебні, М. Рильського, І. Франка (українська мова та література).
  - стипендії обласної ради для переможців Всеукраїнської учнівської олімпіади з державної мови та літератури;
  - стипендії обласної ради для студентів вищих навчальних закладів та аспірантів, що навчаються на відмінно;
  - стипендії обласної ради для найбільш обдарованих молодих митців;
  - соціальні стипендії обласної ради для студентів вищих навчальних закладів з дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей;
  - обласні премії найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок;
  - обласні премії за внесок молоді у розбудову держави;
  - обласні премії за внесок молоді в розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування;
  - щорічні обласні премії для молодих учених;
  - щорічні обласні гранти для підтримки наукових досліджень молодих учених;
  - щорічні обласні гранти для молодих діячів у галузі театрального, музичного, образотворчого мистецтва і кінематографії;
  - щорічні обласні гранти для обдарованої молоді.

При цьому розмір обласних відзнак має бути однаковим в усіх регіонах та складати не менше 50% від розміру загальнодержавних молодіжних заохочень. А їх кількість необхідно встановити пропорційно щодо чисельності молодих громадян (або окремих категорій) у регіоні. В областях, де більше молоді, студентів, має бути більше премій, грантів, стипендій. Одночасно все це повинно враховуватися при визначенні міжбюджетних відносин.

Потребує вирішення питання щодо створення при кожному обласному, міському та районному структурному підрозділі, що займаються реалізацією державної молодіжної політики на відповідному рівні, громадських рад з питань молодіжної політики. Нагальність створення подібних структур на місцевому рівні визначається необхідністю постійного вдосконалення

державної молодіжної політики, забезпечення узгодженості дій органів державного управління та громадськості у вирішенні питань пов'язаних із соціальним становленням та розвитком молоді, участю її в усіх сферах життя суспільства і держави.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ РЕГІОНУ

Сьогодні в країнах Європи центральні органи державної влади з питань молоді залишаються "епіцентром" розробки концептуальних засад молодіжної політики та визначення її стратегічних напрямів. Водночас саме в регіонах та на місцях формуються та втілюються на практиці моделі та методи її реалізації. Завдяки цьому означені моделі часто відрізняються оригінальністю та інноваційним характером, адже ж відпрацьовуються в умовах конкретного соціального контексту, виходячи з потреб безпосередніх адресатів та, як правило, за їх участю. Означені моделі стосуються не тільки практичної діяльності з подолання тих чи інших ювенальних проблем, але й управління та організації молодіжної роботи.

У Норвегії молодіжне відомство представлено на регіональному рівні відповідним директором, причому серед соціальних питань, безпосередній вплив на розв'язання яких чинить центральний уряд, знаходиться лише питання забезпечення зайнятості населення та з січня 2004 року – діяльність служб соціального благополуччя дітей. Влада округів несе відповідальність за середню професійну освіту, роботу служб супроводу та соціальних служб, культурне життя, дозвілля.

Невід'ємною рисою молодіжних програм, що здійснюються в Норвегії на регіональному рівні, є безпосередня участь молоді. Як і в Україні, стратегічні молодіжні програми, як правило, мають комплексний характер та охоплюють сфери освіти, охорони здоров'я, культури, підприємництва, інформатизації. Їх реалізація передбачає тісну співпрацю між політиками, місцевою владою та молоддю. Така ефективна стратегія побудови мереж партнерства у вертикальному та горизонтальному вимірах дозволила останніми роками відчутно пом'якшити цілу низку молодіжних проблем. Так, у одному з муніципалітетів округу Нордланд за період дії відповідної програми було знижено показники молодіжної злочинності на 60%.

На рівні округів до кола суб'єктів реалізації молодіжної політики, крім відповідного директорату, входять студентські спілки, окружні омбудсмени (вони є не у всіх округах та не мають юридично закріпленого статусу), молодіжний парламент, молодіжні інформаційні служби та, звичайно ж, молодіжні організації. Що стосується посади омбудсмена округу з конкретних питань (наприклад, студентського), то він призначається окружною владою (в даному випадку – директором з освіти), причому зазвичай це відбувається за ініціативою "знизу", тобто за проханням представників тієї соціальної групи, інтереси якої він покликаний захищати.

Молодіжні ради (молодіжні парламенти) мають статус неполітичних молодіжних організацій, члени яких, тим не менш, можуть розпочати власну політичну кар'єру. У регіональних молодіжних радах представлені більшість муніципалітетів відповідних округів. Як правило, молодіжні ради ініціюють та реалізують проекти, присвячені найбільш нагальним проблемам відповідного регіону (наприклад, екологічним). Спілки учнівської та студентської молоді створюються для того, щоб контролювати

додержання демократичних засад навчального процесу. Крім того, завдяки власне їм забезпечується представництво у окружній владі молоді, яка навчається.

Слабким місцем у діяльності структур, пов'язаних з розв'язанням молодіжних проблем, є недостатня законодавча врегульованість питань здійснення молодіжної роботи на місцевому рівні. Це є зворотнім боком регіоналізації молодіжної політики та надання місцевій владі максимальних повноважень із здійснення роботи з молоддю. Як наслідок, не всі її аспекти підпадають під дію основоположних, найбільш загальних положень молодіжного законодавства. Це, у свою чергу, ставить під загрозу реалізації низки молодіжних ініціатив, цілком залежних від фінансування з боку муніципалітетів. Зокрема це стосується молодіжних клубів, які існують у Норвегії не один десяток років; сьогодні їх понад тисяча, і саме навколо них має можливість інтегруватися молодь, яка не схильна до активності у більш «офіційному» форматі.

Говорячи про інституційний базис норвезької регіональної молодіжної політики, не можна оминати увагою таку його складову, як інформаційні служби. Вони створюються за ініціативою молодіжних активістів та, певним чином, автономно від офіційних інформаційних структур – підрозділів Національного офісу з питань дітей, молоді та сім'ї. Провайдери незалежних інформаційних ресурсів вважають основним їх призначенням надання молоді необхідних консультацій та інформації з питань освіти, роботи, навчання за кордоном, проведення вільного часу, а також життя. Основне питання, яке виникає у офіційної влади щодо подібних центрів, знаходиться у етичній площині: воно пов'язано з відсутністю у зв'язку з їх автономним статусом контролю щодо змісту розповсюджуваної інформації. У свою чергу, працівники центрів чекають від молодіжного міністерства запровадження посади координатора інформаційних проектів, що покращило б обмін інформацією та сприяло б впровадженню нових інформаційних проектів.

Важливою «мішенню» регіональних молодіжних програм у Норвегії є проблема відтоку молоді з сільської місцевості до високоурбанізованих територій та мегаполісів. Унаслідок диспропорцій у чисельності населення, у тому числі й молодого віку, між регіонами та типами поселень дуже актуальним постає питання працевлаштування в економічно слабзорозвинутих зонах. У переважній своїй більшості молодь після одержання диплому про вищу освіту залишається в великих містах, розраховуючи на одержання престижної роботи та активне професійне просування. На розв'язання цієї проблеми спрямована діяльність органів влади округів з питань регіонального розвитку, освіти й праці. У Норвегії останнім часом впроваджуються спеціальні навчальні програми для сільських шкіл із застосуванням Інтернет-ресурсів та можливістю одержання учнями старших класів професійних навичок безпосередньо на місцевих підприємствах. Ці програми одержали підтримку з боку окружних департаментів сільського господарства. Окрім того, Міністерство з питань дітей та сім'ї має повноваження на видачу грантів округам та муніципалітетам із від'ємними показниками приросту населення для

реалізації культурних програм та організації дозвілля молоді. Заслужує на увагу й програма природоохоронного відомства, спрямована на збільшення привабливості й рекреаційного потенціалу малих міст та віддалених територій, яка передбачає активну участь молоді.

Безпосередньо торкаються інтересів молоді проекти з регіонального розвитку, що сьогодні впроваджуються в країнах Балтії, у т.ч. в Литві. За думкою міжнародних експертів, а також представників парламентського комітету з питань молоді цієї країни, питання регіонального аспекту впровадження молодіжної політики, а також відповідних повноважень місцевої влади повинно стати пріоритетом в діяльності державних структур та інших зацікавлених суб'єктів.

Сьогодні у Литві з метою розв'язання означеної проблеми здійснюються такі заходи:

- підтримка проектів Литовського національного союзу молоді “Програми регіонального розвитку”, які включає налагодження діалогу між муніципалітетами малих міст та розвиток інфраструктури у сільській місцевості;
- сприяння локальним ініціативам із сприяння соціально-економічній активності на селі, зокрема, зі створення нових робочих місць;
- подальше формування у сільській місцевості бізнес-середовища шляхом підтримки само зайнятості та малих бізнесів за участю молоді;
- організація молодіжних обмінів у масштабах країни та з іншими державами;
- розгалуження мережі молодіжних інформаційних центрів, де молодь могла б одержувати інформацію з питань освіти, роботи, здоров'я, соціального захисту та ін.

Проблема соціально-економічних диспаратів між регіонами, яка обумовлює нерівність життєвих шансів молоді, є актуальною й для сучасної Німеччини. Заходи, що застосовуються в країні з цього приводу, регламентовані Законом про фінансову взаємодопомогу Федерації і земель. Упроваджені відповідно до нього програми забезпечують перерозподіл фінансів від більш “сильних” у соціально-економічному відношенні членів федерації на користь менш розвинених земель. У цьому сенсі Німеччина може виступати свого роду зразком для інших європейських країн, що стикаються з подібними проблемами.

Слід зазначити, що діяльність управлінських структур з питань молоді у ФРН має децентралізований характер. Земельні управління у справах молоді мають дворівневу структуру, складаючись з адміністрації та комітетів з питань надання допомоги молоді. Вони виконують переважно дорадчі та ініціативні функції щодо місцевих молодіжних комітетів і осередків неурядових структур.

Дуже показовим є досвід Німеччини щодо залучення до роботи з молоддю представників недержавних інституцій. На сьогодні місцеві комітети у справах молоді на дві п'ятих складаються з представників благодійних організацій. Закон про допомогу дітям та молоді, з одного боку створює для представників благодійних організацій особливі права участі, з іншого – ставить перед молодіжними комітетами завдання, які мають більш

широкий суспільний резонанс. При такому стані справ створюються не тільки особливі відносини між державними та благодійними організаціями, які надають соціальну допомогу молоді, але й формується певне лобі, яке представляє та підтримує інтереси молоді. Так звані «вільні представники» було передано частину повноважень із створення робочих місць для молоді та, поступово, – функції з організації молодіжного дозвілля. Фінансовий прибуток від впровадження певних ініціатив дозволив укріпити матеріальний базис діяльності недержавних структур соціальної допомоги молоді.

Принцип міжсекторного співробітництва знайшов своє закріплення у Законі про роботу дитячих і юнацьких організацій. Відповідно до окремих його положень, до складу комісії у справах неповнолітніх повинні входити представники як державних, так й волонтерських організацій, спільно забезпечуючи процедуру прийняття необхідних рішень. Цей закон також передбачає обов'язкову участь неурядових організацій на всіх етапах планування заходів із виховання, освіти та надання допомоги молоді. Відповідна діяльність недержавних агентів реалізації молодіжної політики в регіонах забезпечується фінансовою підтримкою з боку земельних адміністрацій. Прикладом спільних ініціатив щодо молоді на місцях та в регіонах можна вважати впроваджені вже протягом більше ніж десяти років програми соціального та екологічного розвитку територій. Ці програми охоплюють питання шкільної освіти та професійної підготовки, житлово-побутових умов, а також питань зайнятості молоді.

У цілому ж аналіз механізму реалізації молодіжної політики у ФРН говорить про те, що вона є в значному ступені децентралізованою та поліагентною. Осередки її впровадження на місцях, включаючи недержавні утворення, мають значні повноваження, у т.ч. щодо мобілізації додаткових ресурсів. Працівники соціально-педагогічних служб сприяють встановленню особистих контактів між населенням, адміністрацією, благодійними організаціями, представниками політичних утворень; вони беруть участь в ініціюванні необхідних політичних рішень, сприяють їх угодженню та реалізації.

Поліагентність як наслідок високо розвинутого та ефективно функціонуючого “третього сектору” – недержавних організацій, фондів, об'єднань, є характерною особливістю системи служб та органів по роботі з молоддю, що діє в Великій Британії. Функціонування та розвиток цієї системи невід'ємно пов'язані із налагодженням тісної партнерської взаємодії між державними структурами, представниками місцевих громад, волонтерським сектором та релігійними групами.

Важлива роль в ініціюванні регіональних молодіжних програм, заснованих на принципах міжсекторного партнерства, належить Британському дитячому фонду (БДФ). Фонд був заснований як частина широкого спектру заходів із сприяння співпраці “соціальних агентів” у превентивних службах для тих категорій дітей та юнацтва, які наражаються на ризик соціальної ексклюзії (виключення). Основною метою програм Фонду було визначено працю з обставинами соціальної ексклюзії дітей та молоді вікової групи від 5 до 13 років. “Надзавданням” програм стала

підтримка та розвиток партнерства, спрямованого на покращання роботи превентивних служб з метою позитивного впливу на життєву парадигму дітей та юнаків. На сьогодні у Великій Британії налічується вже 149 подібних партнерств соціальних агентів.

Невід'ємним атрибутом регіональних та місцевих програм, втілюваних за участю БДФ, є публікація результатів досліджень, які зокрема, передбачають детальний розгляд ефективності різних моделей співробітництва, налагоджених з метою:

- запобігання соціальній ексклюзії дітей та молоді, попередження негативних явищ у молодіжному середовищі;
- перевірки діяльності структур, націлених на надання превентивних послуг, та оцінки їх ефективності;
- аналіз роботи системи інформаційного менеджменту, яка забезпечує обмін інформацією між БДФ та його партнерами.

Серед британських вчених широко розповсюджена думка, що головною метою соціальної роботи з молоддю є її особистісний та соціальних розвиток, що має забезпечуватись через неформальну освіту. На відміну від навчання в загальнообов'язкових освітніх закладах, основна її спрямованість – у сприянні розвитку “соціального капіталу” молодій людині. Це можливо через заходи з реінтеграції молоді, дії з запобігання негативним особистісним проявам (залежності, делінквенції та ін.), захист її законних інтересів та сприяння розширенню можливостей, моральну підтримку, формування активної громадянської позиції та орієнтацій на життєві досягнення. У організаційному плані робота з молоддю спирається на залучення дітей та юнацтва у розповсюдження соціальних послуг. Нові умови принципово змінюють ролі соціальних працівників, перетворюючи їх на наставників, порадників, “гідів”, які забезпечують молодим людям необхідну підтримку й одночасно спонукають їх до прийняття відповідальних рішень. У разі необхідності вони виступають в якості захисників (адвокатів) перед іншими службами, установами та агентствами.

Безумовно, впровадження нових організаційних моделей соціальної роботи з молоддю у Великобританії не відбувається безперешкодно. Так, протиріччя виникають між звичними формами діяльності соціальних служб та інноваційною моделлю партнерства. Супроводжується ускладненнями налагодження діяльності партнерств у деяких громадах. Не завжди достатнім чином узгоджуються наміри різних суб'єктів партнерської взаємодії. Інституційною перешкодою реалізації різних моделей соціального залучення виступає чинник інертності традиційних соціальних інститутів, зокрема, закладів освіти та охорони здоров'я. Так, коли мова йде про впровадження альтернативного шкільного розкладу для полегшення громадської діяльності дітей та підлітків, сприяння особистісному розвитку та додатковій освіті школярів, зусилля соціальних працівників зіштовхуються із опором представників відповідних структур. Конкуренція інноваційного й традиційного часто обертається перемогою останнього. Участь у так званих “дитячих трастах” дозволяє ефективно розв'язувати нагальні соціальні проблеми на регіональному та місцевому рівнях. Окрім

того, багато проєктантів-добровольців з часом набувають статусу співробітників соціальних програм.

З кінця 90-х рр. XX ст. в Англії (та пізніше – в інших регіонах Великої Британії) запроваджено програму, завдяки якій одержала розвиток мережа служб з підтримки молоді. Вони націлені на молодь, яка не навчається, не проходить професійну підготовку та не працює. У кожному регіоні країни ці служби мають свої особливості, але відзначною їх рисою є універсальність виконуваних функцій, їх залежність від реальних потреб молоді.

В Іспанії, незважаючи на популярність федералістських ідей, система управління розробкою та впровадженням державної політики, у т.ч. й щодо молоді, відрізняється високою ступенем централізації. Як наслідок, основні програмні документи з молодіжних питань мають загальнодержавний характер. Серед них – періодично розроблюваний Інтегральний молодіжний план, до підготовки якого залучені центральні молодіжні відомства, міжнародний комітет з питань дітей та молоді, регіональна влада, міські адміністрації та молодіжні організації.

З 90-х рр. XX ст. за ініціативою фундації ENQUENTRO в регіонах країни почалось впровадження низки програм сприяння розвитку освіти, завдяки яким набула розгалуження система навчальних закладів для молоді з особливими потребами, для сільської молоді тощо. Суб'єктами реалізації цих програм виступили профспілки, ради роботодавців, студентські організації, об'єднання педагогів, рух із відродження освіти та провідні особистості освітньо-культурної галузі.

Однією з найбільш актуальних для сучасної Іспанії завдань у сфері державної молодіжної політики є збільшення показників зайнятості молоді. Відповідні програми зорієнтовано, скоріше, не на покращення доступу молоді на ринок праці, але на зменшення вартості праці та підвищення рівня освітньо-професійної підготовки (та, як наслідок, продовження періоду навчання та відкладення початку професійної кар'єри). Заходи, які було запроваджено з цього приводу, включають введення в дію Контракту для молоді у віці до 30 років, Навчально-професійного контракту, спрямованого на 16 – 21-річну молодь (у ньому задіяні технічні школи та навчальні майстерні), Контракту з практичної підготовки молоді для осіб з більш високим рівнем професійних навичок. Завдяки ініціативі Міністра освіти та культури, приватні компанії, що залучаються до справи освітньо-професійної підготовки молоді, одержують субсидії від держави.

Особливістю регулювання процесу впровадження політики щодо молоді в Іспанії є необхідність врахування певної адміністративної автономії її регіонів, особливо таких як Андалузія, Канари, Каталонія, Валенсія, Галісія, Наварра, Баскська область. Унаслідок означеної особливості регіональна влада в певних ситуаціях відстоює право на власну позицію відносно того, як розв'язувати те чи інше завдання з питань молоді. Так, останніми роками диспути виникали з приводу змісту шкільних програм з історії, адже ж її бачення дуже відрізняється за регіональним принципом.

У кожному регіоні Іспанії діють молодіжні інформаційні центри, робота яких багато в чому пов'язана з місцевою культурною спадщиною, а також впроваджуються власні програми міжнародних молодіжних обмінів, часто

культурної спрямованості. Найбільш активно культурні програми за участю молоді впроваджуються у Мадриді. Вони дозволяють молодим людям здійснювати презентації своїх проектів у центрах молодіжного мистецтва, артхолах та театрах протягом цілого року. Низка сервісів, включаючи культурні, пропонується за спеціальною молодіжною карткою, доступною мадридській молоді.

Важливе місце у пріоритетах регіональної молодіжної політики Іспанії посідає впровадження програм, спрямованих на етнічні меншини. Зокрема, подібні програми реалізуються владою провінції Гранада. Однак, як й у випадку програм з європейських обмінів, на локальному рівні з означеними програмами молодь часто є мало ознайомленою.

Таким чином, незважаючи на високу ступінь централізації заходів держави щодо молоді, нагальними завданнями для Іспанії у сфері ювенальної політики залишається:

- досягнення більшої узгодженості у діяльності національних, регіональних та локальних агентів її впровадження;
- підвищення компетенції місцевої влади у питаннях роботи з молоддю завдяки продуманій субсидіарної політики та на засадах між секторного партнерства;
- більш активне залучення до консультацій з розробки основних програмних молодіжних документів недержавних організацій.

Основним документом з питань молоді у Нідерландах є загальнонаціональна програма "Молодь заслуговує на майбутнє". Цим документом визначено не тільки основні завдання у сфері ювенальної політики, але й нові концептуальні принципи її здійснення, а саме: перехід від проблемно-орієнтованої діяльності в бік діяльності, базованої на можливостях; рух від державної до публічної молодіжної політики; увага щодо молоді не стільки як до об'єкту, але як до активного учасника відповідних заходів.

Означені зміни супроводжують сьогодні такий важливий процес у сфері адміністрування ювенальної політики у Нідерландах, як децентралізація. Його засади було закладено у середині 1980-х рр. з прийняттям низки законодавчих актів: Закону про соціальне благополуччя, Закону про допомогу молоді, Закону щодо гарантій працевлаштування молоді. Децентралізація системи та принципів управління молодіжною політикою робить її ближче до молоді та сензитивніше щодо її нагальних локальних проблем, тобто дозволяє розв'язувати їх у безпосередньому мікросоціальному контексті. Розгалуження ресурсної бази по регіонах (провінціях) та муніципалітетах розширює фокус відповідної діяльності.

Найбільшим ефектом децентралізації та регіоналізації політики щодо молоді можна вважати зміцнення міжсекторної взаємодії у розв'язанні молодіжних проблем. Як наслідок, молодіжна політика набуває переважно превентивного характеру та має широкую агентну базу. Це відображено й у відповідному програмному документі, який має назву "Розвиток локальної превентивної молодіжної політики". Однією з складових цієї програми є Сценарій молодіжної участі, спрямований на стимулювання та підтримку молодіжних ініціатив.

Превентивна спрямованість сьогодні відрізняє, переважно локальні заходи щодо молоді, в той час як на регіональному рівні залишаються міцними позиції куративного, карально-репресивного підходу щодо розв'язання молодіжних проблем. Зокрема, це стосується організації вуличної соціальної роботи, допомоги за місцем проживання, роботи ювенальної юстиції, служб здоров'я, а також сімейного патронажу, включаючи фостеринг. Робота означених служб підпадає під юрисдикцію регіональних структур з адміністрування молодіжної політики.

Важливим надбанням у сфері управління регіональною молодіжною політикою є схема, яка дозволяє уникнути її фрагментації, що здається невідворотною за умов децентралізації. У країні запроваджено єдиний центр, з якого відбувається "спрямування молодіжної роботи по регіонах" – це Центральний молодіжний офіс. Відзначною особливістю функціонування означеної структури є її відкритість для всіх молодих осіб, що бажають одержати консультації або допомогу.

У Нідерландах, де система соціального захисту є досить розвинутою, впроваджується також ціла низка програм соціальної спрямованості як загального характеру, так й присвячених конкретним категоріям осіб. Спеціальні програми для молоді з обмеженими можливостями сприяють попередженню її соціальній ізоляції шляхом активного включення у життя суспільства. Низка програм присвячена молоді з аддиктивною поведінкою; відповідні заходи включають консультативну допомогу та допомогу у спеціальних установах.

Максимально локалізованою, а точніше, організованою за територіальним принципом є робота з інтеграції в місцеві громади молоді з числа мігрантів. Подібний підхід все активніше витісняє так звану "політику цільових груп", яка не виявила достатньої ефективності внаслідок своєї надмірної централізованості та відірваності від мікросоціального контексту, в якому функціонують її адресати. Принципи нового підходу, які одержав назву "якості сусідства", викладено у документі під назвою "Основні засади політики інтеграції етнічних меншин". Окрім іншого, цей нормативно-правовий акт розглядає політику щодо етнічних меншин як тісно пов'язану з такими питаннями, як працевлаштування, освіта, культура, житло, здоров'я, соціальне благополуччя.

Самостійно регіональною та місцевою владою у Нідерландах приймаються рішення щодо створення молодіжних інформаційних пунктів. Держава практично не втручається в процес їх функціонування, хоча й подає цілу низку проектів подібного характеру. До роботи інформаційних центрів причетні школи, бібліотеки, соціальні консультанти.

Підсумовуючи викладене, треба зазначити, що незважаючи на інституційну та законодавчу "оформленість", які, без сумніву, відрізняють регіональну політику в країнах Європи, сьогодні триває процес її подальшого вдосконалення. Важливим аспектом цього процесу є пошук оптимальних моделей перерозподілу повноважень між різними за територіально-адміністративним статусом суб'єктами. У будь-якому разі одержувані "оптимальні" моделі не будуть ідеальними, адже ж посилення повноважень регіональних та місцевих структур також наражає ювенальну

політику на певні ризики. Узагальнення європейського досвіду, його співставлення з вітчизняними практичними здобутками в сфері молодіжної політики дозволяють говорити про наступне:

- передача частини важелів із фінансування молодіжної політики муніципалітетам, по-перше, не знімає питання критеріїв достатності коштів, що виділяються, по-друге, робить ініціативи, що фінансуються з місцевого бюджету, вразливими, залежними від впливу спорадичних чинників.
- діяльність молодіжних структур, які відносно автономно від центру виникають на місцях, дуже складно контролювати;
- виникає необхідність уточнення поняття “молодіжна соціальна робота” в напрямі розширення його змісту; це збільшить перелік видів соціально корисної діяльності, які характеризуються як “молодіжна робота” та, очевидно, претендуватимуть на схвалення та підтримку з боку офіційної влади.

Основне припущення, яке можна зробити на основі порівняння європейського та вітчизняного досвіду впровадження регіональної політики, полягає в тому, що вітчизняна ювенальна політика поки не спирається на розвинутий неурядовий сектор. Державні органи сьогодні зберігають за собою величезний спектр функцій не тільки з впровадження політики щодо молоді, але й (і це парадокс) щодо здійснення практичної молодіжної роботи. І хоча законодавчі новації з цього питання пропонуються та навіть схвалюються достатньо регулярно, реального базису для делегування та децентралізації “відповідальностей” у ювенальній сфері, як це має місце у сучасній Європі, в Україні поки що не створено. Таким чином, перед органами державного управління з питань молоді в Україні постає завдання пошуку шляхів впровадження європейського досвіду з організації міжагентних партнерств та міждисциплінарного співробітництва в ювенальній сфері, її фінансування через молодіжні організації (на загальнодержавному рівні) та грантові схеми (на місцевому рівні). Застосування на потреби молодіжної політики переважно бюджетних ресурсів та жорстка регламентація “згорі” вже сьогодні гальмують її розвиток. Успішне розв’язання означених завдань є необхідною передумовою подальшої еволюції регіональної молодіжної політики в Україні та покращення стану роботи з молоддю на місцях.

ВЗАЄМОДІЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Утвердження української правової держави, розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані зі становленням місцевої демократії, яка повною мірою може реалізуватися лише зі становленням місцевого самоврядування, розвитком громадської ініціативи на місцевому рівні.

Повноцінний розвиток місцевого самоврядування неможливий без широкого залучення громадян, в тому числі й молодого покоління, до процесів формування стратегії розвитку місцевих громад, участі їх у формуванні та роботі органів місцевого самоврядування, становленні інституцій громадянського суспільства на місцевому рівні. Що стосується діяльності молодіжних організацій, то всі організаційно-правові аспекти утворення і функціонування об'єднань молодих громадян, державні гарантії забезпечення їх діяльності, особливості участі у підготовці та прийнятті рішень з питань політики щодо дітей та молоді закріплено у Законі України "Про молодіжні та дитячі громадські організації" (1 грудня 1998 р.). Молодіжні громадські організації було визначено як об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, що діють з метою задоволення та захисту їх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів.

Дослідники проблем участі молодіжних громадських організацій у провадженні соціально важливої діяльності виділяють, принаймні, чотири типи їх взаємодії з владою:

- фінскальний;
- регулятивний;
- надання послуг;
- політичний.

У рамках першого типу взаємодії, молодіжні організації можуть одержувати від держави як безпосередню матеріальну підтримку (заробітна платня і гонорари, натуральна допомога, надання в користування майна й об'єктів нерухомості), так і гранти на реалізацію соціально важливих проектів і програм. Другий тип взаємодії полягає у встановленні з боку держави певних стандартів діяльності громадських організацій, ліцензування відповідної діяльності. Крім того, відносини співробітництва передбачають, що задіяні сторони здійснюють між собою обмін інформацією й зверненнями, надають послуги із консультування, координації і планування спільної діяльності та ін. (третій тип взаємодії). Політичний аспект здійснюваного співробітництва включає такі його елементи, як представництво інтересів та проведення кампаній. Очевидно, що взаємодія державних структур та інститутів громадянського суспільства практично в кожному конкретному випадку включатиме всі окреслені вище аспекти.

Розгалужуючи класифікаційну схему аналізу взаємодії влади й громадськості з ювенальних питань й використовуючи критерій часу, або тривалості (постійності) відносин співробітництва наголосимо на доцільності виділення ситуативної, періодичної та постійної взаємодії. Означений поділ дозволяє звернутися до вкрай важливого в межах досліджуваної проблематики поняття: якщо налагоджена на стабільній основі співпраця структур влади і третього сектору здійснюється в інтересах молоді і суспільства, базується на легітимній економічно виваженій стратегії можна вести мову про їх *партнерство*.

Феномен міжсекторного партнерства на сьогодні не набув в українському суспільстві достатнього поширення; діяльність різних інституцій з розв'язання проблем молоді також у більшості випадків є прикладом спорадичної чи організовуваної "за потребою" співпраці. На жаль, вітчизняні реалії не дають підстав говорити про розгалужену систему соціальних мереж, до яких (як це має місце в країнах Європи) входять різні за статусом й підпорядкуванням структури. Водночас, вже робляться перші й достатньо впевнені кроки з їх розбудови, зміцнюється правова база партнерства органів влади й громадських організацій у сфері молодіжної політики. На сьогодні одержали закріплення в вітчизняній практиці вже декілька форм міжсекторного партнерства, причому кожна базується на декількох або навіть на сукупності механізмів. Застосовувані окремо ці механізми, безумовно, здатні забезпечити відчутний соціальний ефект, але їх поєднання, як свідчить досвід, чинить набагато більший вплив на стан справ у ювенальній сфері. Розглянемо існуючі на сьогодні форми партнерства місцевих органів влади і молодіжних громадських організацій більш детально.

Соціальне замовлення і фінансування проектів та програм молодіжних організацій. Юридичні підстави для взаємодії влади й громадськості з розв'язання молодіжних проблем у форматі соціального замовлення створено цілою низкою нормативно-правових актів. З моменту затвердження Закону України "Про місцеве самоврядування" регіональні та місцеві владні структури одержали можливість залучати позабюджетні кошти і ресурси на виконання пріоритетних соціальних програм. Спільна діяльність місцевих адміністрацій та місцевих рад і молодіжних організацій передбачалася в разі укладання відповідних угод та організації і проведення конкурсів на виконання соціального замовлення після розробки й прийняття положення про порядок його проведення. Згідно з ст.13 Закону України "Про соціальні послуги" у разі залучення позабюджетних коштів до фінансування соціальних послуг, які надають недержавні суб'єкти чи фізичні особи, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування на конкурсній основі укладають із суб'єктами, що надають послуги, договір щодо умов фінансування та вимог до обсягу, порядку і якості їх надання.

Правила організації та проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг встановлює Кабінет Міністрів України. Зокрема, 25 липня 2002 р. Кабінет Міністрів України затвердив "Порядок проведення конкурсу проектів програм, розроблених громадськими

організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї". А центральний орган виконавчої влади з питань молодіжної політики для забезпечення дії цього документа підготував та затвердив два положення (Положення про конкурсну комісію з розгляду проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї, Положення про порядок визначення переможців конкурсу проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї), а також порядок впровадження результатів конкурсу проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї; інструкцію з оцінювання програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї; оціночний лист проектів програм, поданих на конкурс проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї. Саме такий обсяг роботи необхідно провести в кожній області для підвищення ефективності діяльності місцевих органів державного управління та органів місцевого самоврядування у сфері співпраці з молодіжними громадськими організаціями. А призначення та розмір коштів, які виділяються на конкурс проектів молодіжних програм, мають бути зафіксованими в рішенні місцевої ради про затвердження місцевого бюджету.

Основною фінансування на місцевому рівні проектів і програм молодіжних організацій має стати соціальне замовлення, що являє собою комплекс заходів організаційно-правового характеру щодо реалізації загальнодержавних та місцевих цільових соціальних програм і соціальних проектів за рахунок бюджетних та інших коштів шляхом укладання соціальних контрактів на конкурсній основі. Соціальне замовлення базується на принципі переважного спрямування бюджетних і позабюджетних коштів, призначених для соціальних потреб, на фінансування не відомств і відповідних бюджетних установ, а цільових соціальних програм і проектів. Недооцінка означеного принципу в організації діяльності молодіжних відомств і структур, з одного боку, і вкрай епізодичне звертання до формату соціального замовлення, - з іншого, - є взаємообумовлюючими чинниками.

Конкурс проектів і програм молодіжних організацій є механізмом, який дозволяє визначити або безпосередньо той проект (програму), яка здійснюватиметься за фінансової підтримки місцевої влади, або виконавця вже розробленої владою програми. Обов'язковою умовою фінансування з місцевого бюджету є залучення з боку неурядової організації інших позабюджетних коштів. Таким чином, змалальність у визначенні виконавців, гласність та відкритість усіх процедур, поєднання ініціативи виконавців з їх відповідальністю за дотримання умов соціального контракту є атрибутивними рисами соціального замовлення.

Доцільність та навіть необхідність застосування описаних механізмів під час впровадження соціально важливих проектів на рівні Дніпропетровської області було зафіксовано в рішенні Дніпропетровської обласної ради від 23 грудня 2005 р. Цим документом було затверджено Обласну програму провадження політики міжсекторного партнерства заради розвитку місцевих громад на 2006-2010 роки та рекомендовано

місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування розробити й затвердити відповідні районні та міські програми впровадження політики міжсекторного партнерства на 2006-2010 роки. Важливими механізмами реалізації цих програм було визначено механізми конкурсу та соціального замовлення. На основі діючого законодавства з метою визначення правової, організаційної та фінансової основ, а також порядку формування та реалізації соціальних замовлень на всіх рівнях місцевого самоврядування було розроблено та затверджено типові положення про соціальне замовлення.

Ще одним прикладом використання принципу соціального замовлення є проведений у м. Миколаєві конкурс проектів молодіжних організацій «Твоя ініціатива-2010». Його мета – сприяти розвитку патріотизму молодих людей, вихованню почуття гордості за країну, поваги до історії. Конкурс проводився за підтримки Фонду ім. Стефана Баторія (м. Варшава, Польща), а також за рахунок коштів, залучених Миколаївським міським головою та низкою інших соціальних інвесторів м. Миколаєва. У результаті були визначені 10 переможців конкурсу. Кожен з них отримав до 6 тис. грн. на реалізацію своїх проектів.

Участь громадськості в розробці, прийнятті рішень органів влади та експертизі їх діяльності – ще одна дуже важлива форма взаємодії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування й засіб кардинального позитивного впливу на становище молоді. Треба зазначити, що сьогодні ця форма громадської активності представників третього сектору вже набула певної ваги у структурі нормотворчого процесу. Не став виключенням і процес розробки угоди про міжсекторне партнерство, якій відбувався в Дніпропетровській області в межах заходів з реалізації обласної програми впровадження політики міжсекторного партнерства. В цьому процесі взяли участь представники профільних управлінь облдержадміністрації, благодійні та громадські організації області. Крім того, заходи в рамках програми передбачали участь представників молодіжних та інших громадських організацій в аналізі впливу прийнятих нормативно-правових актів на розвиток міжсекторного партнерства за напрямками: організаційно-правове забезпечення, вирішення місцевих проблем, фінансово-правове забезпечення, розвиток місцевих громад.

У зв'язку з тим, що поняття "участь" є дуже широким за своїм змістом, спектр механізмів, що забезпечують участь в тому чи іншому процесі, може бути достатньо широким. У випадку громадської участі в розробці та впровадженні політики щодо молоді цей спектр включає:

- колективні заходи, під час яких виробляється чи приймається (на основі вже вироблених та узгоджених варіантів) певне рішення: громадські слухання, місцеві ініціативи, фокусовані інтерв'ю з представниками тих чи інших груп молоді та фахівців по роботі з молоддю, семінари, круглі столи, узгоджувальні засідання, дорадчі комісії (комітети, ради), консультації, форуми, громадські приймальні;

- методи оцінки стану молодіжного середовища та ефективності впроваджуваної щодо молоді політики (експертна оцінка, опитування

різних верств населення, безпосередньо представників молодіжної когорти, у т.ч. такі його різновиди, як анкетування, інтерв'ю – групові, масові, телефонні, фокусовані).

Зокрема, як показує практика деяких регіонів, ефективним інструментом впливу молодих громадян на процес прийняття рішень на місцевому рівні є проведення громадських слухань з актуальних питань місцевого розвитку. Так, Чернігівська міська молодіжна громадська організація “Молодь – ХХІ століття” за підтримки Вестмінстерського фонду підтримки демократії (Велика Британія) провела в місті Чернігові громадські слухання на такі теми: “Шляхи вирішення проблем негативних проявів у молодіжному середовищі та організації молодіжного дозвілля”, “Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в місті Чернігові”, “Сфера охорони здоров'я міста Чернігова: проблеми та перспективи розвитку”. Активна позиція молоді у слуханнях, в яких брали участь представники владних структур, дала змогу реально вплинути на рішення, які безпосередньо стосувалися молоді.

Цікавою, на наш погляд, формою залучення молодіжних громадських організацій є їх участь у роботі громадських приймалень при органах влади, на базі яких можна здійснювати різні опитування, особливо якщо вони спрямовані на конкретну соціальну групу й не є опитуванням за місцем проживання респондентів, має аудиторний характер.

Що стосується громадської експертизи, то вона становить особливий різновид взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства, але все ж таки її результати, оформлені відповідним чином, мають щодо владних структур рекомендаційний характер і за умови їх обробки і впровадження органами виконавчої влади та місцевого самоврядування сприятимуть підвищенню ефективності їх діяльності.

Створення і діяльність при органах державної влади на місцевому рівні консультативно-дорадчих органів, громадських рад. Молодіжні парламенти, молодіжні адміністрації, молодіжні ради, молодіжні муніципалітети на рівні області, міста, району можуть стати стабільною формою партнерства між місцевою владою та молоддю, а також надійним механізмом забезпечення участі молоді в роботі місцевої влади у вирішенні місцевих проблем.

Найбільш ефективні подібні регіональні молодіжні структури діють в Житомирській, Івано-Франківській, Волинській, Дніпропетровській областях, на рівні міст – у Славутичі, Миколаєві, Дніпропетровську.

Успішним прикладом діяльності регіональної молодіжної структури є робота Спільки об'єднань молодих громадян “Молодіжний парламент Житомирської області”, яка утворилася на початку 1998 р. Основною метою організації є підвищення суспільної, політичної та культурної активності і участь молоді у процесах державного життя України, сприяння підвищенню фахового та культурного рівня керівництва та активу молодіжних громадських організацій області. Вищим керівним органом організації є сесія. Керівним органом між сесіями – Правління. В період між засіданнями правління поточною діяльністю парламенту керує його голова. В парламент входить 23 обласні молодіжні громадські організації (2 представники від

організації), п'ять районних і Житомирський міський молодіжний парламент (по одному представникові від кожного).

Окремо звернемо увагу, взаємодія між Житомирською обласною радою та Молодіжним парламентом Житомирської області здійснюється в межах укладеної угоди про співпрацю. Така практика не є розповсюдженою в інших регіонах. Метою спільної діяльності відповідно до угоди було визначено дієве залучення молоді до процесів державотворення, підвищення її громадсько-політичної активності та створення належних умов для самореалізації. Відповідно до угоди Житомирська обласна рада, крім іншого, зобов'язується всіляко підтримувати діяльність Парламенту, пов'язану з впровадженням нових, ефективних форм роботи з молоддю, а також надавати допомогу та всебічно сприяти Парламенту у стажуванні представників його молодіжних організацій в органах місцевого самоврядування.

Прикладом діяльності подібної молодіжної структури на рівні міста є Миколаївський молодіжний муніципалітет, який було створено у жовтні 2000 р. як спілку молодіжних організацій, до якої увійшли представники 25 молодіжних НДО, студентських профспілок та органів студентського самоврядування. Молодіжний муніципалітет працює за принципом уряду і складається з комітетів, які відповідно до профілю молодіжних проблем займаються власним сектором діяльності: комітет з соціально-правових питань; з розвитку економіки і молодіжного підприємництва; екології та використання природних ресурсів; культури і дозвілля; науки і освіти; міжнародних зв'язків; у зв'язках з громадськістю та ЗМІ; фізкультури, спорту, оздоровлення та патріотичного виховання.

Миколаївський молодіжний муніципалітет є консультативно-дорадчим органом та виконує функції Ради з питань молодіжної політики при міському голові. Керівництво молодіжного муніципалітету (голова та його три заступники) є радниками з питань молодіжної політики міського голови, члени комітетів – молодіжними радниками відповідних підрозділів міськвиконкому. До того ж у приміщенні міськвиконкому проводяться регулярні наради, зустрічі, круглі столи Муніципалітету та міських управлінців, де, окрім молодіжних питань, обговорюються і загальноміські проблеми.

Дніпропетровщина – один з регіонів, який має досвід створення молодіжних консультативно-дорадчих органів при обласній державній адміністрації та міському голові. Дніпропетровську молодіжну обласну адміністрацію було створено у 2006 р. як консультативно-дорадчий орган при облдержадміністрації, утвореним з метою залучення молоді до розв'язання та реалізації державної молодіжної політики в Дніпропетровській області, сприяння демократизації суспільства, розвитку молодіжного руху, зокрема студентського самоврядування, більш повного врахування проблем і запитів молоді при розробці та реалізації рішень і заходів облдержадміністрації.

Постійно діючим органом Молодіжної адміністрації була колегія, до складу якої входили її голова, заступники голови, начальники управлінь та відділів. Основною формою роботи Молодіжної адміністрації було визначено

участь її членів у реалізації обласних програм та заходів облдержадміністрації, стажування молоді в структурних підрозділах облдержадміністрації, реалізація своїх заходів тощо. Особливістю даної структури було те, що до її складу увійшли лише студенти вищих навчальних закладів міста Дніпропетровськ, представники молодіжних громадських організацій до її керівних органів не були залучені.

За період свого існування молодіжна облادміністрація успішно реалізувала програму «Шанс має бути у кожного», яка мала на меті покращити соціальний стан дітей та молоді, створити умови для отримання вищої освіти та подальшого працевлаштування молодих людей, залучити найактивнішу молодь до участі в діяльності Дніпропетровської молодіжної облادміністрації, проект «Школа молодого політика», була організатором та учасником різноманітних заходів, круглих столів, семінарів, тренінгів. Також цей консультативно-дорадчий орган мав власне друковане видання - газету "Молодь Дніпропетровщини", у якій висвітлювалися найважливіші події регіону.

На сьогодні створено новий консультативно-дорадчий орган при голові Дніпропетровської обласної державної адміністрації – Дніпропетровську обласну молодіжну раду, до діяльності якої залучені як представники студентського самоврядування, так і молодіжних громадських організацій. Її створення – один із важливих кроків у запровадженні системного підходу до розв'язання та реалізації державної молодіжної політики в Дніпропетровській області, сприяння демократизації суспільства, розвитку молодіжного руху, зокрема студентського самоврядування, більш повного врахування проблем і запитів молоді при розробці та реалізації рішень і заходів облдержадміністрації.

Дніпропетровську молодіжну раду при міському голові як консультативно-дорадчий орган місцевого самоврядування було утворено з метою об'єднання зусиль молодіжних ініціатив міста та безпосередньої співпраці з місцевою владою. У взаємодії з міською радою молодіжна рада вирішує питання в сфері освіти, побуту, дозвілля, культурного розвитку, соціального захисту, працевлаштування молоді, сприяє встановленню всебічних зв'язків молоді міста з українськими та закордонними молодіжними організаціями, підтримує ініціативи, спрямовані на розв'язання молодіжних проблем. Дніпропетровська молодіжна рада з початку своєї діяльності плідно співпрацює з комітетом у справах молоді міської ради. Спільно вже було проведено ряд культурно-масових заходів для молоді, акцій соціального та методично-інформативного напрямку

Молодіжні гранти, стипендії, конкурси.

На загальнодержавному рівні існує ряд молодіжних премій, грантів, стипендій як форма фінансової підтримки державою обдарованої молоді, яка надається з метою реалізації соціально значущих творчих проєктів у соціальній та гуманітарній сфері. Це, зокрема, щорічні премії Президента в галузі науки і техніки, гранти Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених, Премія Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України Щорічні гранти Президента України для обдарованої молоді.

На регіональному рівні також існує подібна практика. Так, зокрема на Дніпропетровщині губернаторські стипендії в регіоні щомісячно отримують 175 студентів. Їх розмір становить: для учнів профтехучилищ – 600 гривень, для студентів технікумів та коледжів – 800 гривень, для студентів вузів – 1000 гривень. Крім цього, в області діють спеціальні обласні програми та конкурси для обдарованої молоді. Так, зокрема, на обласний конкурс “Молоді вчені Дніпропетровщини” у 2010 р. виділено 650 тисяч гривень. Також активно реалізуються програми “Краща рада молодих вчених” та “Кращий молодий вчений”.

Залучення активу молодіжних громадських організацій до роботи у місцевих органах державної влади.

На виконання загальнодержавної Програми підготовки і залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. органи влади на місцевому рівні проводять відповідні заходи. Зокрема, Херсонська обласна державна адміністрація затвердила заходи щодо організації виконання в області Програми підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання, у яких передбачено: проведення в установленому порядку систематичного та цілеспрямованого добору молодих державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, представників молодіжних громадських організацій для навчання в Національній Академії державного управління при Президенті України з подальшим працевлаштуванням в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, сприяння першочерговому направленню на навчання за кордон (за рахунок міжнародної технічної допомоги) молодих державних службовців, яких включено до кадрового резерву на керівні посади в органах виконавчої влади, організація проведення соціологічних досліджень з метою відстеження просування по службі молодих державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, його моніторингу та врахувати отримані результати у подальшій роботі тощо.

Київська міська державна адміністрація з метою залучення активу молодіжних організацій до державної служби профінансувала проект Київського молодіжного центру праці щодо проведення тестування та циклу тренінгів для студентської молоді з метою виявлення рівня управлінського потенціалу (в проекті взяли участь 500 студентів старших курсів навчання), реалізувала власний проект ГУССМ “Літня школа молодого державного службовця”, спрямований на виявлення і відбір молоді м. Києва, здатної до роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування м. Києва.

Поінформовання, просвіта молоді.

Окремий вид взаємодії влади й молодіжних громадських організацій з реалізації молодіжної політики, обумовлений наявністю суто комунікативної складової в структурі означеної взаємодії, становлять поінформовання і просвіта громадськості. Ця форма взаємодії є вичерпною тоді, коли влада вважає за достатнє просто розповсюдити інформацію серед членів НДО.

Водночас, у залежності від змісту й мети поінформовування чи просвітньої діяльності їх наслідком у т.ч. може бути й участь представників поінформованої сторони у конкретних спільних з владою ініціативах. Крім того, підготовка та розповсюдження або презентація інформаційних матеріалів є важливим елементом реалізації таких традиційних форм залучення громадськості до розв'язання проблем молоді, як збори громадськості, громадські слухання, консультування та ін. Якщо громадські збори є засобом актуалізації та пошуку шляхів розв'язання проблем місцевого рівня, то громадські слухання та консультативний процес можуть відбуватися на різних рівнях, аж до вищих структур влади (як от Парламентські слухання з молодіжних питань).

У межах згаданої вище програми впровадження політики міжсекторного партнерства в Дніпропетровській області ціла низка заходів мала саме інформаційно-освітню спрямованість. За безпосередньої участі громадських організацій Дніпропетровській центр молодіжного співробітництва, Дніпровська асоціація розвитку регіонів, Дніпропетровська фундація соціального інвестування та інших було розроблено тренінги та навчальні фільми з питань міжсекторного партнерства, проведено низку семінарів-практикумів для працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, представників громадських організацій. Програмою також передбачалося створення системи освіти в сфері міжсекторного партнерства для місцевих чиновників, представників НДО та засобів масової інформації, налагодження роботи інформаційно-методичного центру для надання консультацій з питань функціонування громадських та благодійних організацій, видання інформаційного бюлетеню та розробка веб-сторінки, присвячених стану, проблемам та перспективам міжсекторного партнерства.

В цілому ж, коли мова йде про інформаційно-освітні механізми взаємодії влади і недержавних організацій з питань молоді, то слід згадати програми відкритих дверей, візні заходи, громадські інформаційні й ресурсні центри, створення та розповсюдження навчально-популярних програм, Інтернет, телепередачі та виступи на радіо, публікації в газетах.

Безумовно, довгострокова стратегія партнерства визначених структур влади та інституцій третього сектору завжди спирається на систему різних за своїм характером та призначенням механізмів їх взаємодії. Більш того, один й той самий механізм, використаний у різних контекстах діяльності, може забезпечувати, скажімо, поінформовування лідерів молодіжних громадських об'єднань (як от круглий стіл), а може сприяти одержанню думок щодо якихось аспектів молодіжної політики, її законодавчого та ресурсного забезпечення.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що спільними рисами всіх вищезгаданих механізмів та форм участі, які запроваджуються в Україні, є те, що вони перебувають у зародковому стані, і окремі випадки ефективної діяльності поки що залишаються радше винятком із правил.

На нашу думку, щоб посилити роботу місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у напрямі налагодження

ефективної співпраці з молодіжними громадськими організаціями, необхідно:

- зміцнити ресурсну базу молодіжних громадських організацій, зокрема, запровадити широку практику надання фінансування їх проектів з боку місцевих органів влади (на конкурсній основі), втілити систему соціального замовлення;
- для продовження розвитку структур співпраці молоді з органами місцевого самоврядування на кшталт молодіжних парламентів, муніципалітетів, рад, необхідним є становлення договірної форми взаємодії, коли співпраця базується на чітко визначених принципах та процедурах, які закріплюються відповідною угодою між молодіжною структурою та органом місцевого самоврядування. Також реальній участі молоді в ухваленні рішень на місцевому рівні сприятиме подальше запровадження систематичних громадських слухань із проблем, які прямо або опосередковано стосуються молоді;
- створити необхідні умови для професійного зростання молодих депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування. Важливим також є зміцнення громадських професійних об'єднань молодих депутатів, молодих посадових осіб місцевого самоврядування у напрямі розширення сфери їхньої діяльності, залучення позитивного іноземного досвіду тощо;
- скласти відомчий реєстр громадських організацій, що займаються питаннями соціального становлення та розвитку молоді в області, місті, районі;
- запровадити систему розвитку компетентності молоді у формуванні та реалізації місцевої політики, яка має реалізовуватися у трьох основних напрямках: 1) спеціальний учбовий курс для учнів загальноосвітніх установ із основ місцевого самоврядування та молодіжної участі, який викладається підготовленими вчителями; 2) тренінги для студентів ВНЗ із основ місцевого самоврядування та молодіжної участі, який може викладатися як підготовленою молоддю, громадськими організаціями, так і фахівцями державних установ (наприклад, ЦССМ); 3) неформальна освіта молоді – шляхом створення та розповсюдження серед молоді інформаційних матеріалів щодо діяльності як органів влади і місцевого самоврядування, так найбільш активних громадських організацій та їх співпраці.

ВИСНОВКИ

У 1991 – 2010 рр. в Україні було запроваджено та випробувано власну національну модель державної молодіжної політики. Її стрижнем стало розгалужене ювенальне законодавство, яким визначено загальні засади державної молодіжної політики, організаційні та правові засади сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, діяльності молодіжних організацій, соціальної роботи з дітьми та молоддю, програма державної підтримки молоді, створення першого робочого місця для молодих громадян, що отримали фахову освіту тощо. До наочних здобутків молодіжної політики, якими можуть скористатися молоді громадяни, належать отримані ними молодіжні кредити, гранти, премії, стипендії, соціальні, освітні та інформаційні послуги, фінансова, організаційна та правова допомога для молодіжних організацій тощо.

Проте, одним з головних критеріїв ефективності державної молодіжної політики є дієвість механізмів розв'язання проблем різних категорій та окремих представників молоді, обсягом та якістю соціальних послуг, які отримують молоді громадяни від владних структур. Безпосередній контакт переважної більшості молодих людей з державними інституціями відбувається саме на регіональному і місцевому рівнях. Саме тут даються взнаки і відчутні проблеми в реалізації державної молодіжної політики. До них належить неузгодженість окремих норм ювенального законодавства, недостатній рівень фінансування молодіжних програм, обмежені можливості органів державного управління у сфері сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, часті реорганізації, недостатня ефективність їх діяльності, відсутність необхідної координації різних державних та громадських інституцій тощо. Крім цього, національне законодавство у сфері становлення та розвитку молоді в Україні та діяльності місцевих державних адміністрацій фактично віддає на власний розсуд місцевої влади питання стосовно визначення ресурсу молодіжних підрозділів органів влади.

Що стосується питання взаємодії місцевих органів державної влади і молодіжних громадських організацій, то необхідно відзначити, що ті зразки комунітаризму та співпраці різних структур у ювенальній сфері, які на сьогодні має Україна, сягають своїми традиціями ще в радянські часи. Не завжди вони стають у нагоді в сучасних умовах. Властиві представникам офіційної влади та, взагалі, широким верствам населення (хоча молоді – в дещо меншому ступені) стереотипи мислення та поведінки часто перешкоджають налагодженню конструктивного суспільного діалогу на засадах “комунікації рівних”. Незважаючи на кардинальну зміну за останні десятиліття суспільних умов, схеми взаємодії різних структур, як і колись, переважно функціонують за традиційним принципом суб’єкт-об’єктних відносин (керуючі-керовані).

Таким чином, на сьогодні особливої актуальності набуває питання орієнтованості та зосередженості молодіжної політики на забезпеченні активної участі молодих громадян у всіх сферах життя суспільства. Його

розв'язання вимагає розробки механізмів забезпечення участі молодіжних громадських організацій всіх рівнів у розробці стратегії регіонального, місцевого розвитку. Саме в умовах нинішньої адміністративної реформи Президента України, наслідком якої стала реорганізація центрального органу виконавчої влади з питань молодіжної політики, а також очікується реорганізація органів влади на місцях, необхідно створити умови для запуску постійно діючих механізмів ефективної взаємодії влади та недержавних організацій з проблем не тільки реалізації, але й визначення акцентів молодіжної політики на місцях. Пріоритетними мають стати такі напрямки молодіжної політики, реалізація котрих надасть молоді можливості для самостійного вирішення проблем, які виникають. Тільки такий підхід буде сприяти взаємоув'язуванню поліпшення якості життя переважної більшості молоді та розвитку країни в цілому. У цьому процесі важливо як врахувати існуючі напрацювання, так і втілити в життя нові підходи, які усунуть існуючі недоліки в роботі місцевих органів виконавчої влади щодо вироблення і реалізації державної молодіжної політики на місцях. Також важливе значення для України має зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики на регіональному рівні, основними характеристиками якої в більшості країн Західної Європи є такі: значний обсяг молодіжної роботи, яку здійснюють державні заклади, та передача виконання розділів програм молодіжним організаціям.

Розуміння з боку центральних і місцевих органів державної влади того, що соціальний розвиток молоді є невід'ємною частиною розвитку суспільства, до основних цінностей якого належать демократія та громадянська активність населення, забезпечить успішну побудову громадянського суспільства і правової держави в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

1. Бородин Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991- 2004 рр.): моногр. / Є. І. Бородин. – Д. : Герда, 2006. – 472 с.
2. Бородин Є. І. Координаційні ради з питань молодіжної політики: сучасний український досвід / Є. І. Бородин // Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. – 2010. – № 1 – 2. – С. 118 – 123.
3. Бородин Є. І. Органи виконавчої влади з питань молодіжної політики в Україні: досвід структурних реорганізацій / Є. І. Бородин // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (4). – С. 202 – 210.
4. Бородин Є. І. Особливості законодавчого забезпечення державної підтримки молодіжних і дитячих громадських організацій в Україні та Російській Федерації / Є. І. Бородин, Ю. А. Молоканов. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / голов. ред. С. М. Серьогін [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 4 (34). – С. 129 – 136.
5. Бородин Є. І. Регіональні програми у сфері державної молодіжної політики в Україні: порівняльний аналіз / Є. І. Бородин, І. В. Хохрякова. // Кращі практики в молодіжній політиці. – Х. : Ватерпас принт, 2009. – Вип. 2. – С. 186 – 192.
6. Бородин Є. І. Удосконалення діяльності органів державного управління з питань молодіжної політики: регіональний аспект / Є. І. Бородин, Н. М. Літвінова // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Одеса, 31 жовт. 2009 р. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2009. – С. 121 – 123.
7. Вдосконалення шляхів залучення молоді до державного управління та державної служби. / [А.Зінченко, І. Жданова та ін.]- К. : Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. – 2006. – 187 с.
8. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України : інформаційно-аналітичні матеріали / [В.А. Головенько, О.О. Яременко (керівники) та ін.]. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191 с.
9. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 140-142
10. Головенько В. А. Український молодіжний рух у XX столітті : історико-політологічний аналіз основних періодів / В.А. Головенько. – К. : А.Л.Д., 1997.– 160 с.
11. Головенько В. Зародження українського молодіжного руху / В. Головенько // Ракурс – УІМ. – 1994. — № 1. – С. 25-26
12. Ильинский И.М. Молодежь и молодежная политика. Философия. История. Теория. – М.: Голос, 2001.– 696 с.
13. Ковалева А.И., Луков В.А. Социология молодежи: Теоретические вопросы. – М.: Социум, 1999. – 351 с.
14. Кудряченко А.І. Головні виміри соціальної держави сучасної ФРН // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі: Наук. зб./ Відп. ред. А.І. Кудряченко. – К.: МАУП, 2004. – С.228-243.

-
15. Методичні матеріали для громадських експертно-консультативних комітетів при виконавчих органах міської ради. – Д. : Управління внутрішньої політики Дніпропетровської міської ради, Дніпропетровський інститут муніципального управління, 2005. – 96 с.
16. Молодежные и детские общественные объединения: проблемы преемственности деятельности и исследований: Сборник докладов и выступлений. – М.: Логос, 2002. – 252 с.
17. Молодежь и общество на рубеже веков / Под науч. ред. И.М.Ильинского. – М.: Голос, 1999. – 333 с.
18. Молодіжний рух у регіонах України : зб. ст. / ред.-упоряд. : Л. Кудіна, Н. Демчук, О. Обухівська. – К. : Молодіж. Альтернатива, 2005. – 40 с.
19. Молодіжні НУО в Україні та світі / ред.-упоряд. : Л. Кудіна, Н. Демчук, О. Обухівська. – К. : Молодіж. альтернатива, 2005. – 104 с.
20. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М. П. Перепелиця. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – С.41.
21. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні: Декларація від 15 грудня 1992 р. № 2859–XII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
22. Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 р. № 996. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
23. Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 р. № 996. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
24. Про затвердження типових положень про управління з питань молоді, спорту та туризму обласної, Севастопольської міської державної адміністрації і відділ з питань молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2000 р. № 1879. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
25. Про затвердження типових положень про управління та відділи у справах сім'ї та молоді: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 1999 р. № 2138. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
26. Про затвердження типових положень про управління у справах сім'ї та молоді обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, про відділ у справах сім'ї, молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 245. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
27. Про затвердження типових положень про управління у справах сім'ї, молоді та спорту обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, про відділ у справах сім'ї, молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. № 78. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
28. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 24. – ст.170.
29. Про місцеві державні адміністрації : закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua
30. Про молодіжні та дитячі громадські організації : закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV. – Режим доступу: www.zakon1rada.gov.ua

-
-
31. Про обласну програму впровадження політики міжсекторного партнерства заради розвитку місцевих громад на 2006-2010 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 23 груд. 2005 р. // Поточний архів Дніпропетровської обласної ради, рішення від 23.12.2005 № 724-30/IV.
32. Про соціальні послуги : закон України від 19 черв. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №45. – ст.358.
33. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
34. Робота в громаді: практика й політика. – К. : Вид. дім «KM Academia», 2004. – 180 с.
35. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під ред. В.Полтавця. – К. : Вид. дім «KM Academia», 2000. – 236 с.
36. Youth policy in Lithuania: Report by international Group of Experts. – Strasbourg: Council of Europe, 10 February 2003. – 37 p.
37. Youth policy in Norway: Report by international Group of Experts. – Strasbourg: Council of Europe, 23 February 2004. – 96 p.
38. Youth policy in Spain: Report by international Group of Experts. – Strasbourg: Council of Europe, 7 September 1999. – 64 p.
- 39.** Youth policy in the Netherlands: Report by international Group of Experts. – Strasbourg: Council of Europe, August 1998. – 55 p.
-
-

ВИДАВЕЦЬ:

Дніпровський центр соціальних досліджень
вул. Свердлова, 6 (готель «Свердловськ»), оф. 819
м. Дніпропетровськ, 49101
т/ф (056) 744 98 58
E-mail: dcsi@dcsi.dp.ua
www.dcsi.dp.ua

Комп'ютерна верстка – Головата Н.М.

Дизайн – Колохіна А.С.

44 стор. А5, тираж 500 екз.

Надруковано з готового оригінал-макету
на різнографі ТОВ Поліграфічний центр «Печатное дело»